

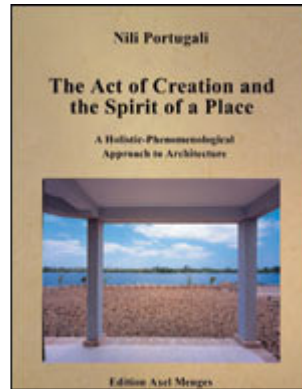

כל חטבח צריך חרפסת

נילי פורטוגלי מוציאה ספר ומסכמת 30 שנות אדריכלות. נעמי דרום הלכה לבדוק איך עושה אדריכלית

[נעמי דרום]

בשנים האחרונות צצות בכל העולם יצירות פיסוליות ראוותניות במסווה של בנייני ציבור: החל ממזיאון גוגנהיים בבילבאו, בעיצובו של פרנק גרי, וכלה במבנים האורגניים של האדריכל סנטיאגו קלאטרוה, שמתכנן את הגשר המגלומני בכניסה לירושלים. אלה מבנים של אדריכלים כוכבים, מרשימים אך מנותקים מסביבתם, שיתאימו באותה מידה לניו יורק, ללונדון או לירושלים.

בית צריך להיות חלק מהעיר. צילומים מתוך ספרה של נילי פורטוגלי

בספר חדש מנסה האדריכלית הישראלית נילי פורטוגלי להציע אלטרנטיבה לאותו עיצוב שמנסה, לטענתה, להפוך את כל העולם לדף באותו מגזין ארכיטקטורה מבהיק. במקום זה היא מציעה גישה הוליסטית, שבה כל הדברים קשורים אחד בשני ואין מרפסת בלי הרחוב שאליו היא פונה.

הספר החדש, מתעד בשלל טקסטים ותמונות כ-30 שנות עבודה של פורטוגלי, במהלכן פעלה מתוך גישה הוליסטית-פנומנולוגית. לפי התפיסה הזאת, שנפוצה בשנים האחרונות במדע ומתקשרת דווקא לבודהיזם, אין דבר שעומד בפני עצמו וכל הדברים תלויים אחד בשני. או, במילים אחרות, לא ניתן לטפל בחלק אחד של המערכת במנותק מהמערכת כולה.

בארכיטקטורה, אומרת פורטוגלי, פירוש הגישה הוא ש"צריך לראות את הבניין, הרחוב, השכונה והעיר כמערכת אחת. כל דבר, לא רק שהוא חלק ממשוה יותר גדול, אלא שהקיום שלו מותנה בחלקים האחרים - כמו בגוף האדם. זה אומר שארכיטקטית יש לי אחריות על המרחב הגדול, שאני צריכה לתרום לו ולקיים אותו". בשנות ה-80 למדה פורטוגלי בברקלי אצל כריסטופר אלכסנדר. אלכסנדר ניסה להבין מה משותף בעצם לכל הבניינים והמבנים שכולנו מתפעלים מהם, מה גורם לנו לחזור אליהם שוב ושוב. מה משותף לכיכר סן מרקו בוונציה ולבתים היווניים הלבנים עם הגרניום האדום בחלון הכחול? אלכסנדר מצא שיש דפוסים מסוימים שמשותפים לכל מיני בניינים, עקרונות של בנייה "נכונה": בין השאר - הדרך שבה הם משתלבים בסביבתם. "מבנה צריך להיות חלק אורגני מהסביבה, לתרום לסביבה ולא לנבוח עליה. לייצר חוויה רגשית למשתמש", אומרת פורטוגלי. "כל כפרי בנפאל או בהודו יודע את זה באופן אינסטינקטיבי. הזקנות ביוון צובעות את הבית בתכלת ולבן, ולא יכרתו את עץ התאנה בחצר אלא ישאירו אותו ויבנו סביבו".

מבחינה מעשית, משמעות הדבר היא שקודם כל תהליך התכנון מתבצע באתר הבנייה עצמו ולא במשרד מרוחק. "בדרך כלל התכנון מתחבר יותר לאידיאות מופשטות, לקונספט. כל תהליך התכנון נעשה במשרד בספרד או בגרמניה או בהולנד, ואת מדפדת בז'ורנלים ורואה ארכיטקטורה שנראית אותו הדבר בכל מקום", אומרת

פורטוגלי. "אני עומדת בשטח ומנסה לחוות את המקום באופן בלתי אמצעי וישיר". לפעמים יכולה השיטה הזאת להביא להחלטות לא סטנדרטיות - כמו ההחלטה לצבוע את מרכז המוזיקה על שם פליציה בלומנטל, שפורטוגלי תכננה בכיכר ביאליק, בכתום דווקא: "הבניין היה גמור, מטויח באפור", היא מספרת. "ואז עמדתי בכיכר ומאוד התלבטתי באיזה צבע לצבוע את הבית. השמיים היו סגולים והעצים ירוקים, והכתום פשוט בא להשלים את הצבעוניות בכיכר. לבן, למרות שזה לכאורה יותר פשוט, היה יכול להיות הרבה יותר צועק".

ואם כבר הוליטי, פורטוגלי משתדלת ללכת עד הסוף. בספריה למוזיקה בבית אריאלה היא עיצבה גם את הרהיטים, והיא לא נמנעת מעיצוב הצמחיה שבחצר. פורטוגלי משתדלת לשמור את הפוקוס בתכנון על המשתמש עצמו. לפי המקום שבו הוא אוהב לשתות קפה בוחרים את מיקום המרפסת, למשל.

בעירנו הצפופה, שבה רוב הבנייה היא בעצם שיפוץ של דירות ישנות שבהן דווקא השירותים פונים לשקיעה והסלון לבניין הסמוך, החזון הזה נשמע כמעט אוטופי. ואכן, כצפוי, לפורטוגלי אין דברים טובים להגיד על תכנון דירה קיימת. "המיקום של הסלון צריך להיקבע לפי מיקום הנוף. כשקניתי דירה, החלק שפנה לנוף היה דווקא מרפסת המטבח, של הסמרטוטים. אז שיניתי כמיטב יכולתי, אבל הייתי די מוגבלת". אז כנראה שאין מה לעשות, וכדי לבנות את הדירה ההוליסטית המושלמת צריך לקנות את אותו דונם נחשק במושב, או לפחות לרשת מגרש ריק. וכמובן שלפורטוגלי לא חסרות דוגמאות לתכנון לקוי בעיר, בעיקר המגדלים החדשים שצצים בכל פינה כפטריות אחר הגשם, כנטע זר ומוזר להיות שמנסה

ניו יורק בתל אביב. כשאני מבקשת מפורטוגלי דוגמה לתכנון נכון שלא לקוח מעבודתה שלה היא מציעה את שדרות רוטשילד: "נראה שחשבו על הרחוב כמכלול, בית ליד בית". אבל כשהיא מתבקשת לתת דוגמאות יותר ספציפיות היא משתתקת ומקמטת את מצחה. "נו, חייב להיות משהו", היא אומרת. "הסטודנטים שלי (פורטוגלי מלמדת ארכיטקטורה בטכניון - נ.ד.) תמיד אומרים שאת כל הדוגמאות הטובות אני מביאה מחו"ל ואת כל הרעות מהארץ".

בסוף היא משחררת הצהרה כללית: "נראה שלאחרונה, כמו שאנשים חוזרים להרבה דברים שקשורים לטבע, כי נשבר להם כבר והם רוצים דברים יותר פשוטים, הם חוזרים לארכיטקטורה ששמה את האדם במרכז. אם היינו רואים את האדם כחלק מהסביבה שאנחנו מתכננים, ולא כמשהו שנפרד ממנה, אז כל העסק היה נראה אחרת. לא מדובר בשינוי של סגנון", היא מסכמת, "מדובר בשינוי של תפיסת עולם".

